

'n Brief aan my kleinkinders oor Vryheidsdag

Nico Koopman*

Liewe Kleinkinders. Ek skryf in hierdie jaar waarin ons drie dekades van demokrasie en vryheid in Suid-Afrika vier, verskeie briewe aan julle. Op 27 April 1994 het ons vir die eerste keer aan demokratiese verkiesings deelgeneem. Op Vryheidsdag herdenk ons hierdie betekenisvolle geleentheid in ons land se geskiedenis.

Baie mense het baie opgeoffer sodat ons 'n inklusiewe, deelnemende en grondwetlike demokrasie kan hê. Demokrasie beteken letterlik dat die mense (van die Griekse woord "demos") met krag regeer (van die Griekse woord "kratos"). Hoewel demokrasie nie perfek is nie, is dit die beste regeeringsvorm wat mense tot nou toe kon skep en ontwikkel. Soos 'n voormalige Britse premier, Winston Churchill, eenkeer gesê het: "Demokrasie is die ergste vorm van regering, behalwe vir al die ander."

Suid-Afrika is 'n grondwetlike demokrasie. Dit beteken dat ons Grondwet die visie, basiese reg en veiligheidstaaf bied op ons reis om 'n land te word waar almal onvervreembare waardigheid geniet; die genesing van politieke, ekonomiese, ekologiese, maatskaplike, fisiese, sielkundige, morele, geestelike en historiese wonde; versoening van geregtigheid en verantwoordelike vryheid; en gelykheid in waarde en waardigheid en in toegang tot noodsaaklikhede en lewensmiddele. Die Konstitusionele Hof is die hoofvoertuig wat instellings en individue, insluitende die drie sferes van die regering, bystaan om aan hierdie beginsels te voldoen.

Ons demokrasie is ook deelnemend van aard. Ons kan die rigting beïnvloed wat ons land inslaan deur deelname aan verkiesings; deur deelname aan openbare diskoers, dialoog en debat oor sake van algemene belang; en deur te help om die openbare mening, openbare beleidmaking, openbare moraliteit, openbare gedrag en openbare praktyke en optrede in te lig en te vorm. Een van die swakplekke in ons demokratiese model is dat ons politici nie uit spesifieke wyke verkies word waar plaaslike kiesers hulle ken en hulle verantwoordbaar kan hou en hulle behoorlik kan ondersteun nie.

Ons het ook 'n inklusiewe demokrasie. Niemand word van hierdie demokrasie uitgesluit op grond van faktore soos kleur, kultuur, geloof, godsdiens, geslag, seksuele oriëntasie, anders-bekwaamheid en sosio-ekonomiese posisie nie. Op grond van faktore soos hierdie is miljoene in die verlede uitgesluit van besluitnemingsprosesse. Ons wil nie weer teruggaan daarheen nie.

Ons kan nou, dertig jaar later, ons vordering as 'n demokratiese samelewing meet. Een woord kom by my op – ambivalensie of teenstrydigheid. Dit beteken dat ons in sommige opsigte vordering gemaak het, maar in ander opsigte het ons gestagneer. Sommige sal selfs redeneer dat ons tot 'n mate slegter daaraan toe is as gedurende apartheid.

Ons het inderdaad op sommige gebiede verbeter. Ons het een van die beste grondwette ter wêreld opgestel, met 'n handves van regte. Ons het meestal goeie beleide ontwikkel wat die lewe dien wat die Grondwet in die vooruitsig gestel het. Ons het verskeie

entiteite gevestig om die grondwetlike visie te bevorder. Dit sluit die Konstitusionele Hof, die Suid-Afrikaanse Menseregtekommissie, die Kommissie vir Geslagsgelykheid, die Openbare Beskermer en 'n verskeidenheid ander entiteite in. Ons het oor die verloop van drie dekades vrye en regverdig plaaslike, provinsiale en nasionale verkiesings gehou. Verskeie maatreëls is inderdaad ingestel om 'n beter lewe vir almal te bou.

Ongelukkig het ons in ander opsigte nie voldoende vordering gemaak nie. Voorsiening vir noodsaaklikhede soos gesondheidsorg, behuising, onderwys en welsynsdienste het byvoorbeeld nie voldoende verbeter nie. Ons kon meer gedoen het. Miljoene voer steeds 'n sosio-ekonomiese stryd. Vlakke van armoede, werkloosheid en ongelykheid is uiters hoog en word in werklikheid erger. Instandhouding van basiese infrastruktuur soos watervoorsiening, elektrisiteitsvoorsiening, paaie, treine, hawens, parke het agteruitgegaan.

Verskeie struikelblokke moet voorkom word om ons kollektiewe opgawe as 'n volk te verbeter. Ons moet vra vir wie demokrasie goeie nuus is. As slegs welgestelde mense die benodighede en goedere van die land geniet, word die saad vir skeptisisme oor demokrasie en selfs gewelddadige weerstand daarteen gesaai. Ons pluk dalk uiteindelik die bitter vrugte van hierdie sinisme en opstand. Trouens, baie van die misdaad en geweld wat ons ervaar, kan aan sosio-ekonomiese uitsluiting en marginalisering toegeskryf word. Ons moet verseker dat politieke vryheid met sosio-ekonomiese vryheid, veral vir die kwesbaarstes, gepaard gaan.

Ons kollektiewe verslag sal beter lees as ons nie net op menseregte fokus nie, maar ook op regte mense. Ons het burgers en leiers nodig wat verbind is tot die algemene welsyn, veral tot die kwesbaarstes, en wat hoop in aksie koester en vestig, hoop wat nuwe moontlikhede voorstel en nastreef. Ons kan ook doen met burgers en leiers wat met liefde en deernis, omgee en besorgdheid, empatie en simpatie optree; wat onderskeiding en gesonde oordeel beoefen, en met matigheid en gematigheid, besadigheid in denke, gevoel en optrede en gebalanseerd optree. Ons het burgers en leiers nodig wat krag, sterkte, vrymoedigheid en moed aan die dag lê en wat regverdigheid en geregtigheid vir almal voorstaan.

Sulke burgers en leiers van burgerlike en openbare deug is ook mense van goeie inbors en integriteit. Goeie inbors beteken letterlik dat goeie waardes in ons ingeëts en ingegraveer is. Ons leef met integriteit en vergestalt goeie waardes, begeertes, emosies, gedagtes, woorde, besluite en dade.

Ons het mense met integriteit en opregtheid, ongeveinsdheid en egtheid nodig. Sulke burgers en leiers duld nie misdaad, korrupsie, middelmatigheid en onderprestasie, kaderontplooiing en nepotisme, gierigheid en vraatsug en die vernietiging van ons kinders se toekoms nie. In hulle soeke na waardigheid, genesing, geregtigheid, vryheid en gelykheid vir almal, beveg hulle onreg met 'n heilige woede, energie en passie.

Burgers en leiers van burgerlike deug en inbors, integriteit en opregtheid sal ons help om 'n demokrasie te laat realiseer wat vryheid vir almal bring; die vryheid wat ons op Vryheidsdag met hoopvolle afwagting en hernude toewyding vier.

Tot volgende keer.

****Prof Nico Koopman is Viserektor: Sosiale Impak, Transformasie en Personeel by die Universiteit Stellenbosch. Hy skryf in sy persoonlike hoedanigheid.***